

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΡΟΪΔΗΣ

Η Πάπισσα
Ιωάννα

Α΄
ΤΟΙΣ ΕΝΤΕΥΞΟΜΕΝΟΙΣ

ΘΗΡΟΔΟΤΟΣ έκρινε καλόν να εκθέσῃ ἐν ἀρχῇ τῆς ἱστορίας του τὰ αἴτια, ἀτινα παρέκίνησαν αὐτὸν νὰ διηγηθῇ τὰ τῶπαια του Μιλιτιάδου καὶ τοὺς *τραγικούς* ἔρωτας τῶν ἐν Αἰγύπτῳ γυναικῶν. Το καλόν τοῦτο παράδειγμα του πατρός τῆς ἱστορίας ἐσπευσαν νὰ μιμηθῶσι καὶ οἱ ἔπειτα ἱστορικοί, ὁ Θουκυδίδης, ὁ Τάκιτος, ὁ Ἅγιος Λουκάς, ὁ Γίββων καὶ ὁ Γυζώτος· ὥστε πάσαι αἱ ἱστορίαι ἀρχοῦν στερεοτύπως διὰ τῆς δικαιολογίας του ἱστορικοῦ, ὡς τὰ ἐπικά ποιήματα δι' ἐπικλήσεως τῆς Μούσης. Εἰς τὸν ἱστορικὸν τοῦτον κανόνα ὑποτασσόμενος σπεύδω καὶ ἐγὼ νὰ εκθέσω, ἵνα μὴ κατηγορηθῶ ὡς ἰδιότροπος τυμβωρύχος, τίνι τῶπῳ ἔτυχε νὰ ταραξῶ τὴν ἀνάπαυσιν τῆς ἀπὸ τοσοῦτων αἰῶνων κεκοιμημένης ἐν εἰρήνῃ Παπίσσης Ἰωάννας.

Το θρησκευτικὸν αἶσθημα ἤκμαζεν ἀκόμη ἐν τῇ Δύσει (ὑπάρχον δηλαδὴ ἄνθρωποι τρώγοντες ἀστακούς τὴν Παρασκευὴν καὶ ἀσπαζόμενοι τῶν καλογήρων τὴν ζώνην) ὅτε προ εἰκοσαετίας περίπου μετέβην νήπιος ἐτι εἰς Ἰταλίαν. Πολλοὺς δε τοῦ ἔτους μῆνας διατρίβων*

* διαμένοντας

κατά την εκεί φιλάγραυλον* συνήθειαν εις την εξοχίν και πολλάκις κατά τας μακράς του φθινοπώρου εσπέρας, ενώ είρπον οι κοχλίας** επί των γυμνωθέντων κλημάτων και εφύοντο υπό τας καστανέας οι αμανίται,*** παρακαθήμενος εις την πυράν των τρυγητών, παρ' ων**** άλλο δεν ήκουον ειμή μόνον θαύματα αγίων εικόνων, δραπετεύσεις βρυκολάκων εκ του τάφου και ψυχών εκ του καθαρτηρίου, είχαν καταντήσει διά της αγροτικής εκείνης επιμιξίας οπωσούν***** δεισιδαίμων τον δε Πάπαν, ον ήκουον ανοιγοκλείοντα την θύραν του Παραδείσου, φιλικώς συναναστρεφόμενον μετά του Αγίου Πνεύματος, το οποίον επέτα κατά πάσαν πρωίαν επί τον ώμον του, και προτείνοντα τους ιερούς πόδας του εις βασιλείς προς ασπασμόν, ενόμιζον τότε τεράστιόν τι και μυθώδες ον ως αερόστατον μεταξύ ούραυνου και γης μετέωρον.

Εις τοιαύτην ευρισκόμην πνεύματος διάθεσιν, εν Γενουή***** κατοικών, ότε εξερράγη αίφνης η σύμπασαν κλονήσασα την Ιταλίαν εν έτει 1848 επανάστασις. Οι ιερείς και η θρησκεία συμπεριλήφθησαν, ως συμβαίνει κατά πάντας τους εν τη Δύσει πολιτικούς σπαραγμούς, εις το κατά των βασιλέων και της τυραννίας ανάθεμα. Πνεύμα πονηρόν επλανάτο από τινών ήδη ετών επί της άτυχους ταύτης χερσονήσου, δυσαρέσκεϊαν, απειθειαν και άσβεστον ελευθερίας δίψαν εις όλας τας καρδίας εμφυσών. Έτριζον οι θρόνοι ως έτοιμοι να καταπέσωσιν, έτριζον δυνατώτερα των βασιλέων οι οδόντες. Λέξεις δυσσχεΐς***** και ασυνήθεις εις

* αυτός που αγαπά την αγροτική ζωή

** τα σαλιγκάρια

*** τα μανιτάρια

**** από τους οποίους

***** κατά κάποιον τρόπο

***** στη Γένοβα

***** δυσάρεστες

τα ιταλικά ώτα, σύνταγμα, εθνοφυλακή, ελευθεροτυπία, κοινοκτημοσύνη αντιχούν πανταχόθεν ως εκιδνών συριγμοί· η δε τυφλή πίστις, η από τοσούτων αιώνων εις την προς τους τυφλούς συμπάθειαν και περιποίησην συνειθισμένη, απελακτίζετο* ήδη ως οχληρός επαίτης και έντρομος έφευγεν εις τα όρνη, άσυλον ζητούσα υπό των χωρικών την στέγην, και εκείνων πολλάκις κλειστήν και απόρθητον ευρίσκουσα την θύραν. Αλλ' ενώ επλανάτο εις τα σκόπη, ανά παν βήμα προσκόπουσα η αθλία, οι επ' αυτής στηρίζοντες την εξουσίαν βασιλείς εκινούντο· η αποστάτις Γένουα επολιορκείτο, αι βόμβαι έθραυον των οικιών τας στέγας, οι δε δυστυχείς κάτοικοι, φοβούμενοι μη πάθωσιν όσα και αι στέγαι των κατέφευγον εκεί, όπου υπό γην φυλάσσονται τα ευθραυστότατα των σκευών, αι φιάλαι. Εις τοιαύτην οйнаποθήκην κατέφυγον και εγώ μεσουσπς της νυκτός μετά των οικείων και γειτόνων, ελθόντων να ζητήσωσιν άσυλον υπό τας πτυχάς της ελληνικής σημαίας. Πλείονες ή πεντήκοντα, άνδρες και γυναίκες, άρχοντες και ιχθυοπώλιδες, κόμπσοι και ανθρακείς** συνωθούμεθα εν τω στενώ εκείνω τόπω μεταξύ φιαλών και σταμνίων, κρομμύων και ξηρών σύκων. Αι λαοκτόνοι σφαίραι του Βίκτωρος Εμμανουήλ, αποτυχάνουσαι του τυραννικού σκοπού των, εκρήμνιζον απ' εναντίας της κοινωνικής ανισότητος τα παλαιά προπύργια, συσφίγγουσαι τους ωχρούς υπηκόους του εις δημοκρατικίν εν τρόμω αδελφότητα. Τάφου κατήφεια και σιγή επεκράτει εν αρχή εις την υπόγειον εκείνην συνέλευσιν. Αλλ' η οικία ήτο πεντώροφος και οι θόλοι της οйнаποθήκης στερεοί και εις τας σφαιράς απρόσοιποι ώστε τα πρόσωπα των περι έμέ, άτινα ήσαν πρότερον ωχροπράσινα ως το υαλίον των κύκλω φιαλών, ανελάμβανον βαθμυδόν ανθρωπινώτερον χρώμα. Αφόβως δε σχεδόν ηκούομεν τους επί γης

* καταφρονούνταν

** καρβουνιάρηδες

απαίσιους ήχους, βέβαιοι όντες ότι ο υπεράνω ημών αιωρούμενος Θάνατος δέν ηδύνατο, όσω και αν έκυπτε, να φθάσει τόσω χαμηλά. Απομακρυνόμενου του κινδύνου, ελύοντο βαθμυδόν οι συνεχόντες* τα ιταλικά στόματα γλωσσοδέται· η δε ηχώ του θόλου επανέλεγε λόγους ασυναρτίτους, υποσχέσεις κηρύων εις την Παρθένον, ανδρών αντεγκλήσεις, Αγίων επικλήσεις και φρικώδεις κατά του Bombardatore αράς.** Αλλά καθώς εις του Αριόστου τας μάχας, όπότεν δύο κλεινοί*** ήρωες έλθωσιν εις χείρας, ταπεινούσι**** τα όπλα και ίστανται εν σιωπή την πάλην θεωρούντες οι λοιποί μαχηταί, ούτω εσιώπησαν αλληπάλληλοι και οι εν τη οйнаποθήκη, ότε ο πολίος***** αββάς του Αγίου Ματθαίου και ο γέρων συντάκτης της *Γενουησιίας Εφημερίδος*, αντικρύ καθήμενοι επί αντιμετώπων βαρελιών, ήρχισαν ερίζοντες περί ελευθερίας και βασιλέων, περί προόδου και παπwsύνης. Τα υπεράνω ημών διαδραματιζόμενα καθιστών την συζήτησιν εκείνην υπέρ πάσαν άλλην επίκαιρον, αμφότεροι δε οι αντίπαλοι ήσαν καλώς προηλειμμένοι***** εις τοιούτους αγώνας, οι δε ακροαταί περιεκύκλουν αυτούς ανοίγοντες τα στόματα και τα ότα ως οι Καρχηδόνιοι τον Αινείαν. Ο μεν δημοσιογράφος διετείνεται ότι όσα επάσχομεν δεινά προήρχοντο εκ της επιρροής των ιερών, ο δε αββάς επέμενε θεωρών το πε-ριρρέονημάσαδελφικόναιμαωσιλαστήριον***** εις τον Ύψιστον θουσίαν. Εν τούτοις η νυξ προυώρει και η συζήτησις δεν εμφανέτο εγγίζουσα

* Η μετοχή συνεχόντες σημαίνει αυτούς που συγκρατούσαν (τα στόματα).

** Κατάρες (αρά = κατάρα) κατά του στρατηγού που βομβάρδιζε τη Γένοβα το 1849.

*** ένδοξοι

**** κατεβάζουν, χαμηλώνουν

***** ασπρομάλλης

***** προετοιμασμένοι

***** εξιλαστήριο

εις το τέρμα. Αι γλώσσαι συνεστρέφοντο ευτράπελοι και οξείαι ως μονομάχων σπάθαι· εγώ δε συνειθίσας βαθμηδόν εις τον γλωσσόκτυπον εκείνον, υπέκυπτον βαθμηδόν εις ακουσίαν νάρκωσιν, σπριζων την δεκαετή κεφαλήν επί των γονάτων της γείτοός μου, ότε παράδοξα αίφνης ακούσματα εδίωξαν μακράν των βλεφάρων μου τον ύπνον. Ο οξύχολος εφημεριδογράφος, χάσας τέλος πάντων την υπομονήν διά το πείσμα του αββά, όσους εις τα ευλογώτερα επιχειρήματα επέμενεν αποκρινόμενος διά καλογηρικών ρήσεων και αποσπασμάτων του Βονάλδου και Δεμαίτρου, μετέβαλε τακτικήν. Απελπισθείς ν' ανοίξη τους οφθαλμούς του καλού εκείνου Χριστιανού, φοβουμένου το φως ως αι νυκτερίδες τας ακτίνας του ηλίου, έπαυσε συζητών και επεχειρεί ήδη να καταστήση τα είδωλα αυτού βδελυρά και γελοία εις τους παρεστώτας.* Εκτυλίσσων της παπικής ιστορίας τα ρυπαρώτερα φύλλα και παν όνειδος και πάσαν κηλίδα εκείθεν συλλέγων κατέπτυνε ως εκίδνης σίελον εις το πρόσωπον του πτωχού ιερέως. Παρέστυπεν ημίν Βενέδικτον τον Θ', Γρηγόριον τον ΣΤ' και Συλβέστρον τον Γ', συγχρόνους Πάπας, τρικέφαλον κέρβερον, αλλήλους αφορίζοντας και δι' αίματος πλημμυρίζοντας την Ίταλίαν· τον Ζαχαρίαν καταδικάζοντα εις τας φλόγας τους γεωγράφους, οίτινες εδίδασκον την ύπαρξιν Αντιπόδων, διότι εν τω πλήθει της σοφίας του, ίνα υπάρχουν Αντίποδες, έπρεπε και δύο ήλιοι και σελήνη διπλή να υπάρχη· τον Στέφανον τον Ζ', αισχρόν τυμβωρύχον, εκθάπτοντα τον νεκρόν του προκατόχου του Φορμόσου, σύροντα το σαπρόν** σώμα ενώπιον συνόδου και υποβάλλοντα αυτό εις γελοίαν και βδελυράν ανάκρισιν· Ιωάννην τον ΚΒ' κατατρίβοντα*** τον βίον εις αναζήτησιν της φιλοσοφικής λίθου και

* τους παρευρισκομένους

** το σάπιο

*** που κατέστρεψε

τέλος ανευρίσκοντα αυτήν διά της συντάξεως πίνακος, εν ω εσημειούτο ακριβώς η τιμή της αφέσεως παντός αμαρτήματος, φόνου, βιασμού ή άλλου· Ιούλιον τον Γ', νέον Καλλιγούλαν, αναγορεύοντα εν μέσω ποτηρίων και γυναικών τον πίθηκα αυτού Καρδινάλιον και Ιωάννην τον ΙΒ', απλούντα τους τάππας της Αγίας Τραπέζης υπό τους πόδας της ερωμένης του, μεθύοντα μετ' αυτής εις τας κύλικας* των μυστηρίων και τέλος δολοφονούμενον υπό του καταφθάσαντος συζύγου, ή υπό του Διαβόλου, ως θέλουσιν οι Χρονογράφοι· αλλά μεταξύ Διαβόλου και αιτιασθέντος συζύγου υπάρχει κοινόν τι χαρακτηριστικόν. Τοιαύτα έλεγεν ο γέρων εν μέσω βαθείας σιγής, διακοιπομένης ενίοτε υπό εγγύτερον εκρηγνυμένης σφαιράς ή στέγης καταπιπούσης. Οι μεν των ακροατών εποίουν το σπμείον του σταυρού, άλλοι έφρασον τα ότα και αι γυναίκες έκρυπτον το πρόσωπον εις την ποδιάν· αλλά τι έγίνα εγώ, ότε ο αδυσώπιτος ρήτωρ, μη αρκούμενος εις των αρρένων Παπών τα αίσχη, ήρχισε να διηγείται και της Παπίσης Ιωάννας την ιστορίαν; Πάπα έρωτας και μητρότητα και εν μέση άγορα τοκετόν!

Μετ' ου πολύ ανέτειλεν η ημέρα· αι εκπυροσκοροτήσεις ηραιώθησαν και εξέλιπον βαθμηδόν. Η απόρθητος Γένουα εσυνθηκολόγει μετά τριήμερον πολιορκίαν, παραδίδουσα εις τους όνυχας του *τυράννου*, ως εκάλουν τότε τον Βίκτωρα, τους αρχηγούς της επανάστασεως, ήτις μετωνομάσθη στάσις** την επιούσαν.*** Οι εις εθνοφύλακας μετημφιεσμένοι πραγματευταί, οι υψίφωνοι και βαρύτονοι του μελοδράματος, οι σπογγίσαντες το ψιμίθιον από της παρειάς των,**** ζωσθέντες μεσαιωνικά ξίφη και ψάλλοντες «*Εδευθερία ή δάνατος*» εις

* τα κύπελλα

** επανάσταση, πραξικόπημα

*** την επόμενη μέρα

**** *το ψιμίθιον από της παρειάς των*: τον καλλωπισμό από το πρόσωπό τους

τας οδούς, οι φοιτηταί, οι καυχώμενοι ότι μόνα όπλα έχοντες τα νομικά ή ιατρικά βιβλία των ήσαν ικανοί να φυγαδεύσωσι τα στίφη* του τυράννου, πάντες ούτοι εξηφανίσθησαν εις την πρώτην ακτίνα των βασιλικών λογχών ως οι νυκτικόρακες, άμα ο ήλιος ανατείλη. Και αύται δε αι Ιταλίδες, αι τοσαύτας κεντήσασαι σημαίας και συμπλέξασαι τριχρούους ταινίας ενθυμούνται και πάλιν τα παραγγέλματα του πνευματικού των, και οσάκις αξιωματικός της ησπάζετο αυτάς εν μέση αγορά, έστρεφον και την άλλην προς την ύβριν παρεϊάν. Μετ' ολίγας δε ημέρας και ερυθραί σημαίαι και ελεύθεροι ύμνοι και αίμα των Μαρτύρων και σφαίραι και ερείπια είχαν λησμονηθή. Αλλά την Πάπισσαν εγώ δεν ηδυνάμην να λησμονήσω. Το παράδοξον της σκηνής, εν η** ήκουσα περί αυτής, το αλλόκοτον του ρήτορος σχήμα, το υπόγειον, ο τρόμος, η επάνω σφαγή, πάντα ταύτα καθίστων την εικόνα εκείνην ανεξάλειπτον εν τη καρδία μου ως τα ίχνη του Σωτήρος εν τω βράχω της Ιουδαίας.

Πολλάκις έκτοτε μ' επεσκέφθη καθ' ύπνου η πένθιμος της Ιωάννας σκιά, θνησιγενές*** βρέφος κρατούσης εις τας αγκάλας· την δε ημέραν εζήτηον παντοιοτρόπως να μάθω τι περί της μοναδικής ταύτης ηρωίδος. Ηρώτων τους διδασκάλους, τους υπηρέτας, τον σκάπποντα την αύλακα χωρικόν και τον επαιτούντα με οβολόν παχύν Καπουκίνον· ολοκλήρους δε ώρας εδαπάνων παρά τοις βιβλιοκαπύλοις**** οσφραϊνόμενος την κόριν σκωληκκοβρώτων***** τόμων, επί τη ελπίδι ν' ανεύρω της Παπίσσης μου τα ίχνη, άτινα όμως μετά τοσαύτης επιμελείας είχαν εξαλείψει οι ιε-

* τα πλήθη

** κατά την οποία

*** που πεθαίνει αμέσως μετά τη γέννα

**** στους εμπόρους βιβλίων

***** σκωληκκοφαγωμένων

ρείς εν Ιταλία, ώστε μετά μακράν καταδίωξιν, αφ' ου πολλάκις ανέκραξα ως ο ψιπτακός* του Καίσαρος «Tempus et labor oleunt [olent]**, η περιεργία μου, ουδέ ψυχίον ευρίσκουσα, απέθανε τέλος πάντων της πείνης.

Ολίγα μετά ταύτα έτη ευρισκόμενην εν Βερολίνω ουτε της καπνοούριγγος*** ουτε του ζύθου ουτε των δημοσίων χορών γνωρίζων ακόμη την χρήσιν, και ως εκ τούτου άεργος και μεμονωμένος εν μέσω των πολυασχόλων ξένων φοιτητών. Η πλήξις και η αργία είναι, ως πολλάκις έκτοτε παρετήρησα, τα κυριώτερα, ίνα μη είπω τα μόνα, του έρωτος ελατήρια, ικαναί ούσαι εν ελλείψει νέων και τ' αρχαία να αναζωογονήσωσι πάθη. Τοιούτον τι συνέβη και εις της Παπίσσης Ιωάννας την ανάμνησιν. Εορτάσιμόν τινα πρωίαν, καθ' ην ο ουρανός του Βερολίνου, θέλων, φαίνεται, να δικαιολογήσῃ το κείμενον του Μωϋσέως, ήνοιγε τους καταρράκτας του, καταφυγών εις την έρημον βιβλιοθήκην και από αιθούσης εις άλλην περιφέρων τα χασμήματα**** και την ανίαν μου, ευρέθην αίφνης εις την απέραντον στοάν, ένθα τα θεολογικά του μεσαιώνος βιβλία περιτυλιγμένα εις παχύ στρώμα λευκού κονιορτού, ***** ως νεκροί εις τα σάβανά των, κοιμώνται βαθύν και ανενόχλητον υπνον. Η οσμή του τυρού ενθυμίζει την πατρίδα των εις τους Ελβετούς, η των αχύρων τον σταύλον εις τους όνους και η των ανθέων την φιλτάτην των εις τους εραστάς· παρ' εμοί δε του παλαιού χαρτίου η οσμή εξύπνιζεν αμέσως ταν ανάμνησιν της Παπίσσης. «Ενταύθα», είπον, ατενίζων τον κονισσαλέον***** εκείνον σωρόν, «κείται του τοσοούτον απασχολήσα-

* ο παπαγάλος

** «Ο χρόνος και η εργασία όζουν, μυρίζουν».

*** της πίπας

**** τα χασμουρητά

***** οκόνης

***** τον σκονισμένο

ντός με αινίγματος η λύσις». Και λαβών παρά του βιβλιοφύλακος την άδειαν ν' ανοίξω και πανίον ίνα σπογγίσω τας ευρωτιώσας* εκείνας μεγαβίβλους ήρχισα από τόμου εις τόμον και από φύλλον εις φύλλον αναζητών της ηρωίδος μου τα ίχνη. Τη βοηθεία δε της συλλογής των *Rerum Germanicarum*, των καταλόγων του Δουφρενίου και των δι-ατριβών του Βαϋλου και Σπανχάιμ ηδυνήθην εν διαστήματι ολίγων μηνών

Veterum volvens monumenta virogum,**

να διέλθω και να συναθροίσω εις δύο πακέα τετράδια τα πλείστα των όσα από οκτώ ήδη αιώνων εγράφησαν προς υποστήριξιν ή εξό-ντωσιν του θήλεος Πάπα. Αλλά τοσαύτη ήτο τότε η περί τας τοιαύτας ερεύνας απειρία μου, ώστε ηναγκαζόμενη πολλάκις ν' αναγνώσω ολό-κληρον κεφάλαιον ή και εις φύλλον τόμον πριν αναπαύσω την όρασιν επί του ζητουμένου χωρίου, διδασκόμενος ούτω ακουσίως πλείστας πε-ριέργους λεπτομερείας περί της θρησκείας, των ηθών και εθίμων κατά τους σκοτεινούς εκείνους αιώνας.

Τοιαύτη είναι η βίβλος γενέσεως της *Παπίσσης Ιωάννας*, ην επί πέντε περίπου έτη αφήκα υπό τα πιεστήρια της φαντασίας μου, είτε δε,

venutomi inanzi

Un che di stampar libri lavora,

Dissi stampami questo alla malora.***

* μouxλιασμένες

** Ανακαλώντας μνήμες για τα κατορθώματα των παλαιών, Βιργίλιος, *Ανειάς*, 3:102.

*** «Αφού φανερώθηκε ένας που τυπώνει βιβλία, είπα τύπωσέ μου αυτό, που να πάρει».

Άμα αρξάμενος της συγγραφής ευθύς συνησθάνθην πόσον ξηρά και ατερπής* ήθελεν είναι διά τους πλείστους η απλή ιστορική αφήγησις των κατά Ιωάνναν, ης** και αυτήν την ύπαρξιν άγνοουσιν οι πολλοί των αναγνωστών. Περιορίσας λοιπόν το μέρος τούτο του έργου εις την *Εισαγωγήν*, κατέστησα το επίλοιπον του βιβλίου είδος τι διηγηματικής εγκυκλοπαιδείας του μέσου και ιδίως του ένατου αιώνος.

Χάρις εις τους ποιητάς, τους συγγραφείς και τους καλλιτέχνας πάσα από κτίσεως της σφαίρας*** μας εποχή και εκάστη επ' αυτής χώρα είναι μάλλον ή ήτιον εις πάντας γνωστή. Έκαστος αιών και πας λαός κατέλιπον ημίν μνημείον εικονίζον τους τότε ανθρώπους, οι Εβραίοι την Γραφήν, οι Αιγύπτιοι τας πυραμίδας και οι Έλληνες την Ιλιάδα. Από της Εύας, ης τους έρωτας έψαλαν ο Μωϋσής και ο Μίλτων μέχρι της Κυμοδοκείας, ης τον μαρτυρικών στέφανον έπλεξεν ο Σατωβριάνδος, η άλυσις**** είναι σχεδόν αδιάκοπος. Εις ποίαν εποχήν δύναται ν' ανατρέξη ή εις ποίαν παραλίαν να προσοχθήση ο οδοιπόρος χωρίς ν' απαντήση πρόσωπα γνωστά και μειδιώντα, φίλους τείνοντας εις αυτόν την χείρα; Ραχήλ προσφέρουσιν ύδωρ εις τα διψώντα χείλη του ή Ναυσικάν οδηγούσαν αυτόν υπό φιλόξενον στέγην; Αλλά καταβαίνοντες του Πήγασου μας, πριν χάση τα πέταλά του, παρατηρούμεν ότι πας***** τις γνωρίζει τας γενειάδας των Πατριαρχών, τους τρίβωνας***** των Ελλήνων φιλοσόφων, τας φάλαγγας των Μακεδόνων,

* δυσάρεστη

** της οποίας

*** της Γης

**** η αλυσίδα, το δέσιμο

***** ο καθένας

***** τα πανωφόρια που είναι φθαρμένα

τας ξανθάς φενάκας* των εταιρών της Ρώμης, τα ποικιλόστικτα δέρματα των αρκτών** βαρβάρων, τα κομβοσχοινία των Χριστιανών Μαρτύρων και όσα άλλα περιέγραψαν οι ποιηταί και συγγραφείς, ους παρεδόθη εν τω σχολείω ή ανέγνωσεν εν μεταφράσει. Πολύ δε γνωστότεροι είναι οι περί τα τέλη του μεσαιώνος αναφανέντες σιδηρόφρακτοι ήρωες και λευκείμενες*** ηρώιδες, οι Αμαδεΐς, οι Τριστάνοι, οι Λεοντοκάρδιοι, οι Τεμπλάριοι, οι Αβενσεράγοι, αι Υολάνδαι, αι Ερμινίαι και αί Αρμίδαι, ων τα σύμβολα, τας πανοπλίας, τους έρωτας και τα κατορθώματα πας τις γνωρίζει εκ των βιβλίων του Ουαλτερσκώτου, των στίχων του Βίκτωρος Ούγου, των συλλογών των μουσείων και των ασμάτων του Ροσσίνη και Μαγερβέρου. Αλλ' από του έκτου μέχρι του ενδεκάτου αιώνος, από του τελευταίου Ρωμαίου Αυτοκράτορος μέχρι του πρώτου ιππότου, τίνας οί επί του πλανήτου μας κατοικούντες; τι έπραττον, τι έτρωγον, τι επέστευον και τι εφόρου; Εις την ερώτησιν ταύτην δύναται ν' αποκριθή μόνος ο εξ επαγγέλματος ιστορικός, ο αναλαβών τον άχαριν κόπον να φυλλομετρήση τας απεράντους συλλογάς των μεσαιωνικών Χρονογράφων, τα ευρωπιώντα Συναξάρια, τας εις μέγα φύλλον δυσπέπτους μωρολογίας των καλογήρων, τα συγγράμματα του Κασσιοδώρου, Καισαρίου, Αλκουίνου, Αγίου Αγοβάρδου, Ραβάνου του Μαύρου και μυρία άλλα βιβλία εις μόνους τους σοφούς και τους σκώληκας γνωστά, άτινα ονομάζει ο Μουρατόρης *Sterili steppe della letteratura del medio evo* ήτοι *αγόνους ερήμους της μεσοχρονίου**** παιδολογίας*. Εις τας ερήμους ταύτας έτυχε να πλανηθώ ακολουθών τα ίχνη της Ιωάννας. Καθώς δε ο περιηγητής ο επισκεπτόμενος απέχο-

* περούκες

** των προερχόμενων από τον βορρά

*** λευκοντυμένες

**** μεσαιωνικής

ντας και αβάτους τόπους φιλεί να λαμβάνη εξ εκάστου μνημείον τι των περιπλανήσεών του, φύλλον εκ του δένδρου του σκιαζοντος την βρύσιν της ερήμου, όστρακον εκ παραλίας αγνώστου εις τους ναυσιπόρους* ή άνθος θάλλον επί απατήτου κορυφής, ούτω καγώ εξ εκάστου των εις αιωνίαν λήθην καταδικασθέντων εκείνων τόμων απέσπων ως ενθύμημα χωρίον τι περιγράφον έθιμα παρωχημένα, αλλοκότους δοξασίας, δημώδεις προλήψεις, λείψανα της ειδωλολατρείας και έτι άλλο ανεύρισκον διαφυγόν την προσοχήν των νεωτέρων ιστορικών, οίτινες εις γενικάς θεωρίας καταγινόμενοι και εις ουδέν άλλο αποβλέποντες ειμή πώς να δικαιολογήσωσι διά της ιστορίας τους σκοπούς και τας τάσεις του κόμματος εις ο** ανήκουσι, διά τοιαύτας λεπτομερείας ούτε καιρόν έχουσιν ούτε τόπον. Εκ των παρ' αυτάς τας βορβορώδεις του μεσαιώνος πηγάς συλλεγέντων τούτων λιθαρίων συνήρμοσα ή μάλλον επειράθην να συναρμόσω μωσαϊκόν, παριστών εικόνα οπωσούν πιστήν της ζοφώδους εκείνης εποχής, περί ης, καθ' όσον γνωρίζω, ουδέν ουδαμού εξεπονήθη ακόμη βιβλίον τοις πάσι προσιτόν και εν ταυτώ ευσυνειδήτως γεγραμμένον, καθιστών αυτήν πασίγνωστον και φαεινήν ως αι *Τύχαι του Τηδεμάχου* την ηρωικόν Ελλάδα, οι *Μάρτυρες* την καταρρέουσαν Ρώμην και ο *Ιβανός* την ιπποτικόν Αγγλίαν. Αμέσως δε συναισθανθείς πόσον αι δυνάμεις μου ήσαν προς τοιούτον έργον ανεπαρκείς και πόσον πλαττούμην των τα τοιαύτα επιχειρησάντων, εφίλοτιμήθην να μη ελαττωθώ*** αυτών τουλάχιστον κατά την ιστορικήν ακρίβειαν. Εκάστη εν τη *Παπίση Ιωάννα* φράσις, πάσα σχεδόν λέξις, στηρίζεται επί τη μαρτυρία συγχρόνου συγγραφέως. Τα

* τους ταξιδευτές με πλοίο

** στο οποίο

*** να μη στερήσω

καλογηρικά ανέκδοτα ελήφθησαν εκ των χρονικών των τότε μοναστηριών, τα θαύματα εκ των μεσαιωνικών Συναξαριών, η περιγραφή των τελετών εκ των επιστολών του Εγινάρδου, του Αλκουίνου και της Εκκλησιαστικής Ιστορίας του Γρηγορίου Τουρνοσιού, αι παράδοξοι θεολογικοί δοξασίοι εκ των συγγραμμάτων των συγχρόνων θεολόγων Αγίων Αγοβάρδου, Ινκμάρου, Ραβάνου και λοιπών· πάσα δε πόλεως, οικοδομήματος, ενδύματος ή φαγητού περιγραφή είναι και εις αυτάς τας ελαχίστας λεπτομερείας ακριβής, ως καταφαίνεται εν μέρει εκ των εν τέλει του πονήματος σημειώσεων, ας πδυνάμην ευκόλως να πολυπλασιάσω· αλλά πριν ή καταστήση τις ογκωδέστερον το βιβλίον του, πρέπει πρώτον να γνωρίζη αν θέλει αναγνωσθή ή οχι. Ταύτα δε πάντα αναφέρω ενταύθα ουχί προς επίδειξιν πολυμαθείας, αλλ' απλώς ίνα δείξω πόσον σέβομαι το κοινόν. Ο δε προς τον αναγνώστην ούτος σεβασμός, όλως πρωτοφανής και ξένος ων παρ' ημίν, δικαιούται, νομίζω, να τύχη της υπό πάντων των εξευγενισμένων ανθρώπων απονεμομένης εις τους ξένους φιλόφρονος υποδοχής.

Αλλ' ο προς το κοινόν σεβασμός, καίπερ ων αρετή αξιοσέβαστος ως οικογενειάρχης περιβεβλημένος ενθοφύλακος στολήν, δεν αρκεί όμως εις τους αναγνώστας, οίτινες πλήν τούτου απαιτούσι παρά του συγγραφέως και να μην αποκοιμίζη αυτούς. Επί δε των Ελλήνων τα τυπωμένα φύλλα έχουσι την αυτήν ναρκωτικήν επιρροήν, ην και του υοσκυάμου* τα φύλλα· και διά τούτο ίσως ουδέ να κόψωσιν αυτά τολμώσιν οι πλείστοι, αλλά παρθένα και άθικτα κληροδοτούσιν εις τας επερχομένας γενεάς της φιλολογίας μας τα προϊόντα. Άγγλος τις συγγραφέυς, ο Swift, νομίζω, διηγείται ότι οι κάτοικοι δεν ενθυμούμαι τίνος τόπου είναι τοσοούτω άπαθεις και απρόσεκτοι, ώστε οσάκισ αποτείνεται τις προς αυτούς, πρέπει να κτυπά

* Φυτό με θεραπευτικές ιδιότητες.

εκ διαλειμμάτων την κεφαλήν των διά ξηράς κολοκύνθης, ίνα μη αποκοιμώνται, ενώ ομιλεί. Τοιούτον τι ανθυπνωτικόν φάρμακον εσεκέφθη καγώ να μεταχειρισθώ κατά της απαθείας του Έλληνος αναγνώστου· εν ελλείψει δε κολοκύνθης επροσπάθησα να εξορκίσω τα χασμήματα καταφεύγων ανά πάσαν σελίδα εις απροσδοκίτους παρεκβάσεις, ιδιοτρόπους παρομοιώσεις ή αλλοκότους λέξεων συγκρούσεις· περιβάλλων εκάστην ιδέαν δι' εικόνας ούτως ειπείν ψηλαφητής και αυτά ακόμη τα σοβαρώτερα της θεολογίας ζητήματα στολίζων διά κροσσιών, θυσάνων* και κωδωνίσκων ως ποδιάν Ισπανής χορευτριάς. Ο τρόπος ούτος του γράφειν, ον εισήγαγεν ο Βύρων παρά τοις Άγγλοις, ο Heine παρά τοις Γερμανοίς και ο Murger και Musset εις Γαλλίαν, εφευρέθη υπό των Ιταλών ποιητών της παρακμής, οίτινες απελπισθέντες ν' αναρριχηθώσιν εις τα ύψη, εφ' ων ο Δάντης και ο Πετράρχης είχαν στήσει την σημαίαν των, εξήτησαν άλλην τινά προσιωτέραν ούχι προς την δόξαν αλλά προς την δημοτικότητα οδόν. Η τοιαύτη φιλολογία ομοιάζει τη αληθεία τας ερωτοτρόπους εκείνας γυναίκας, αίτινες στερούμεναι κάλλους ή αριθμουσαι περισσότερα έτη παρά οδόντας ζητούσι παντοιοτρόπως διά ψιμυθίου, μειδιαμάτων, απαιτηλών υποσχέσεων και ανοικτών εσθήτων** να ελκύσωσιν εν ελλείψει αγνού έρωτος τας επιθυμίας ή την περιεργίαν τουλάχιστον των θεατών. Την σχολήν ταύτην ούτε να επαινέσω προτίθεμαι ενταύθα ούτε να συστήσω· αλλά διά τοιούτου μόνον άλατος ενόμισα ότι ήτο δυνατόν ν' αρτυθή*** το δυσπεπότερον πάντων των βρωμάτων,**** η μεσοχρόνιος εκκλυσιαστική ιστορία. Διάσημος τις μάγειρος, ο Βατέλος, νομίζω, εκαυχάτο ότι δύναται να μαγειρεύση τράγον ή και ποντικόν μετά τοσαύτης τέ-

* φούντες

** ενδυμάτων

*** να νοστιμεύσει

**** των φαγητών

χνης, ώστε να λείψωσιν* οι τρώγοντες τα δάκτυλά των· εγώ δε κατόρθωμα θέλω νομίσει αν δι' οιουδήποτε αρτύματος ηδυνήθην να καταστήσω ουκί νόστιμον, αλλ' απλώς υποφερτόν καλόγηρον του μεσαιώνος.

Πριν επιθέσω τέλος εις τα μακρά ταύτα προλεγόμενα έπρεπεν ίσως, γράφων εν Ελλάδι, ν' απολογηθώ και διά την πολλαχού του βιβλίου μου επικρατούσαν ελευθερίαν, ότι δηλαδή ωνόμασα ενίστε τα πράγματα διά του ονόματος αυτών, αντί να καταφύγω εις τας περιφράσεις εκείνας, δι' ων οι σεμνοί συγγραφείς σκεπάζουσι τας ασέμνους εννοίας των ως οι πρώτοι ημών γονείς διά φύλλων ουκής την γυμνότητά των. Τούτο ηδυνάμην ευκόλως να κατορθώσω αντιγράφων τας φιλολογικάς θεωρίας, όσας ο Βολταίρος, ο Βύρων, ο Κάστις και οι άλλοι προέταξαν των τοιούτων βιβλίων των. Αλλά κατά την γαλατικήν παροιμίαν *comparaison n'est pas raison*,** και έπειτα βαρύνομαι την ταυτολογίαν. Τούτο δε μόνον λέγω, ότι την ελευθερίαν ταύτην εθεώρησα αναγκαίαν και φυσικήν εις το είδος της διηγήσεώς μου ως τα άλα εις την θάλασσαν. Ο αναγνούς την *Αυρηθιανήν Παρθένον*, τον *Δον Ζουάν* ή τους Ιταλούς ποιητάς της ΙΣΤ' εκατονταετηρίδος δεν θέλει βεβαίως κατηγορήσει ως υπέρ το δέον γυμνοτράχηλον*** την *Ιωάνναν*, ο δε γνωρίζων τον μεσαιώνα, ο εγκύψας εις τους Χρονογράφους, τα Συναξάρια και τους Πατέρας της Εκκλησίας, θέλει εξάπαντος ομολογήσει ότι προς τα συγγράμματα αυτών παραβαλλόμενον το ανά χείρας ομοιάζει την παρθένον εκείνην, ην ωνειρεύετο ο Άγιος Βασίλειος «ισταμένην ως σεμνόν άγαλμα επί του μαρμαρίνου υποβάθρου της παρθενίας, ακίνητον προς πάσαν φαντασίαν ή επαφήν».

* να γλείφουν

** «Η σύγκριση δεν δικαιολογείται».

*** με γυμνό τον λαιμό, προκλητική

Η Πάπισσα Ιωάννα

Τον Φεβρουάριο του 1866 κυκλοφορεί για πρώτη φορά το μυθιστόρημα *Η Πάπισσα Ιωάννα* που αποτελεί κορυφαίο έργο της πεζογραφίας. Οφείλει την τεράστια απήχησή του στην ίδια την υπόθεση, καθώς και στην αναταραχή που ακολούθησε από την πρώτη κιόλας έκδοση.

Η μεσαιωνική ιστορία για τον θηλυκό Πάπα που γεννήθηκε στη μέση του δρόμου προκάλεσε πράγματι σκάνδαλο θρησκευτικό, που οδήγησε στον αφορισμό του συγγραφέα, αλλά και κοινωνικό που είχε όμως ως αποτέλεσμα να εξάψει τη φαντασία του αναγνωστικού κοινού και να κάνει το κείμενο εμπορική επιτυχία.

Μέχρι σήμερα η επιστήμη της ιστορίας δεν μπόρεσε να απαντήσει αν η Πάπισσα Ιωάννα είναι πραγματικό ή φανταστικό πρόσωπο, αν τα γεγονότα είναι αληθινά ή πρόκειται απλώς για έναν μύθο. Όπως και να έχει, όμως, είναι σίγουρο ότι πρόκειται για ένα «σκάνδαλο» που δεν έπαψε ποτέ να έχει απήχηση στην κοινωνία, αλλά και να προκαλεί το ενδιαφέρον ιστορικών, λογοτεχνών, θεολόγων και καλλιτεχνών.

